

EVOLUȚIA AȘEZĂRILOR OMENEȘTI ÎN MOLDOVA DE JOS

Raport sumar despre activitatea șantierului arheologic Poiana-Tecuci, 1949

Săpăturile dela Poiana, din 1949, au avut ca temă „Urmărirea problemelor în legătură cu evoluția așezărilor omenești în Moldova de Jos”. Șantierul, instalat la 11 Iunie, a ținut până la 4 August 1949, în total 55 zile.

Scopul principal al Șantierului a fost explorarea „Cetățuiei” din satul Poiana (vechea *Piroboridava*), pentru a aprofunda și completa constatările făcute în săpăturile ce s’au executat în această stațiune. Ca scop secundar ne-am propus cercetarea sumară a altor eventuale puncte de interes arheologic din regiune.

Comuna Poiana se află la 25 km. NV de Tecuci și 8 km. NV de Nimorești, pe coasta înaltă de pe stânga Siretului, la marginea meridională a regiunii păduroase din Moldova de Jos. „Cetățuia” e situată imediat în marginea de V a sașului, pe muchea coastei, formând un platou limitat de torenți și de râpile abrupte ce domină cu peste 200 m. valea Siretului. De pe Cetățuie ochiul imbrățișează o mare parte din colțul de SV al Moldovei, până la Mărășești și Focșani spre S, până la Adjud și dincolo de Sascut spre N, și până la Măgura Odobeștilor și Munții Vrancei spre V. Are o poziție excelentă, atât din punct de vedere militar cât și economic, aflându-se la întretăierea a două mari drumuri: valea Siretului, care unește Nordul Europei cu regiunile Dunării de jos, și valea Trotușului care, prin pasul Oituzului, reprezintă calea cea mai directă din aceste părți spre Ardeal. Această poziție excepțională explică importanța stațiunii în antichitate și bogăția resturilor arheologice pe care le conține.

Aria stațiunii trebuie să fi fost enormă în vechime, dar eroziunile produse de ape în râpile de teren foarte moale (loess și nisip), pe care e situată, au redus-o considerabil în decursul veacurilor. Aceste eroziuni își continuă și acum acțiunea distructivă. Astăzi n’ă mai rămas din Cetățuie decât o fâșie lungă de 300 m. și lată de 5 până la 100 m. Cum această porțiune de teren are o formă de segment de cerc, e clar că reprezintă numai o porțiune mică de periferie din ceea ce va fi fost stațiunea odinioară. În plus, o suprafață cu resturi compacte de așezare se întinde încă pe 400 m. spre S, până la locul unde se desfac drumurile Baltagului și Iernaiei, care coboară pe râpi spre Siret. Înspre Est până în sat și spre N. până aproape de pădure, e o vastă zonă de morminte, pe care se văd și vreo șapte tumuli. Pe marginea sa de E, stațiunea prezintă un șant, foarte lărgit cu vremea prin acțiunea apelor, și resturile unui val.

Pentru lucrările noastre am ales o porțiune intactă din centrul stațiunii, săpând succesiv două fâșii dreptunghiulare lungi, *H* și *H'*, late de câte 5 m., despărțite printr'un zid lat de 1 m., *H'*, care până la urmă a fost deasemeni săpat. S'a explorat astfel o suprafață totală lată de 11 m, de formă dreptunghiulară lungă, orientată E—V, cu un capăt ieșind în râpile de pe marginea de V a stațiunii și trecând peste resturile unor săpături incomplete practicate de răposatul diletant M. Dimitriu din Tecuci în 1939. Săpătura *H—H'—H''*, lungă de 26 m la suprafața rămasă intactă a stațiunii, s'a mărit pe măsura adâncirii, ajungând până la lungimea de 40 m., la nivelul de 3.60 m. Săpătura s'a executat astfel pe o întindere maximă de 440 m. p. In plus s'a mai făcut o săpătură, *C'—C''*, deacurmezișul valului de pe marginea de E a stațiunii, pe o suprafață maximă de 100 m. p. Deasemenea s'a netezit o suprafață de peste 50 m. p. în partea de NV a săpăturii *H*, la fundul unei foarte săpături, spre se explora partea din stratul de cultură rămasă neatinsă de acea săpătură. Cu totul, în campania din 1949, s'au săpat cca 2.000 metri cubi, cantitate de pământ care, după ce a fost cercetată cu o atenție minuoasă, a fost aruncată pe râpi. Terenul stațiunii nefiind cultivat, nu s'a pus chestiunea astupării suprafețelor săpate. Adâncimea săpăturilor a mers în medie până la 3.60 m., dar în unele locuri explorarea gropilor ne-a dus cu lucrul până la 4,50 m.

Rezultatele săpăturilor noastre au fost deosebit de mulțumitoare. S'a găsit o mare cantitate de olărie (vase întregi și cioburi) și peste 1500 obiecte mărunte diverse, de metal (fier, bronz, argint, aur), sticlă, piatră, os, corn, luj ars, etc., întregi ori fragmentare. Lucrurile de argint și de aur au fost deosebit de frecvente în săpăturile din acest an. Dar, în afară de bogăția inventarului material descoperit, sunt prețioase observațiile stratigrafice pe care ni le-au prilejuit săpăturile și pe care, de data aceasta, le-am putut face cu o precizie și o amplitudine mai mari ca în trecut. Aceste observații au întregit în chip sensibil constatările făcute în campaniile anterioare.

Stratul cu resturi de viață umană al stațiunii Poiana prezintă o grosime medie de 3 m și comportă patru faze principale :

Poiana I = Monteoru (epoca bronzului);

Poiana II = Zimnicea (Hallstatt final-Latène II);

Poiana III = Latène III — autonom (sec. I e. n.);

Poiana IV = Dominația imperială romană (sec. II și III).

Prezența unor straturi intermediare între fazele I și II presupusă în 1927 (*Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 345), nu se verifică sigur nici de data aceasta.

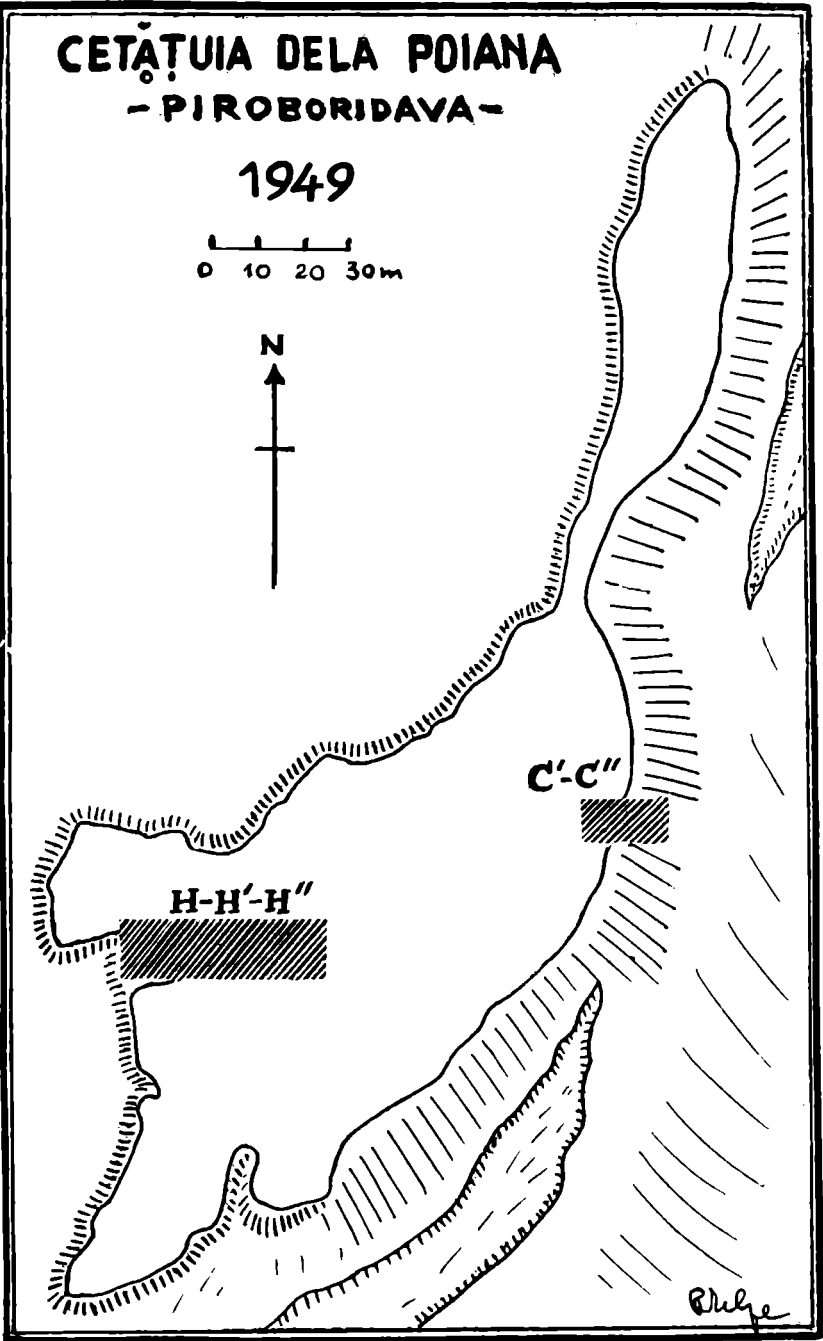
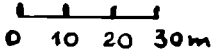
În *Poiana I* avem, pe suprafețele săpate, resturi răzlețe de locuințe și de morminte care au fost distruse prin gropile numeroase ale straturilor de deasupra. Tipologia acestei faze s'a îmbogățit cu forme noi, neîntâlnite până acum la Poiana. Astfel, au apărut fragmente dintr'un vas-pâlnie de tipul acelora cunoscute la Monteoru.

Stratul *Poiana II* e bogat reprezentat în săpăturile noastre. În ce privește ceramica, destul de abundentă, sunt de remarcat urnele poroase de tip Zimnicea, cu gura strâmtă, ornate cu brăie în relief și cu proeminențe triunghiulare, și urnele bitronconice cu luciu negru, dintre care unele amintesc pe acelea dela Ciolănești. S'au găsit mai multe fibule de tip tracic și săgeți de bronz cu trei tășuri. Remarcabile sunt câteva monete de argint skyphate de tip dacic, imitații după tetradrahmele lui Philip al Macedoniei, pentru prima dată găsite în strat sigur. Deasemeni câteva cioburi attice, fragmente de kylix și de kantharos, cu coaste verticale în relief.

În stratul *Poiana III*, în care pe lângă tipurile Latène tradiționale apar în fluențe romane din belșug, notez ca principale nouăți: un ciob de vas cenușiu de tehnică superioară, cu gurgulu și cu protomă în formă de cap de berbec, mai multe cioburi romane de terra sigillata, numeroși denari romani de argint (majoritatea republicani, câțiva dela August și Claudiu). mai multe obiecte de podoabă de argint (fibule, cercei), dintre care unele neterminale, dovedind o fabricare pe loc. Tot în acest strat se situează o pastilă de argint de greutatea unui denar, neîmpriată. Încă mai de mult se găsisse la Poiana o matrice de bătut monete, cu efi-

CETĂȚUIA DELA POIANA - PIROBORIDAVA -

1949

gia Romei republicane. Acum avem o probă în plus că în această localitate din afara limes-ului roman dela Dunăre, localnicii, într-o vreme când încă nu se aflau sub controlul roman direct, își permiteau să contribuie, din proprie inițiativă la mărirea circulației monetare romane, servindu-se de ateliere proprii. Nu e vorba însă de o falsificare propriu-zisă, fiindcă metalul pe care îl întrebuințau, după cum se vede din pastila găsită de noi, era argint pur. O descoperire demnă de remarcă din acest strat, o reprezintă un cuptor pentru vase, găsit aproape întreg la nivelul de 1.30 m. Prezintă o cavitate conică divizată orizontal printr-o placă rotundă de marnă arsă; străpunsă de găuri cilindrice, sprijinindu-se pe o lespede verticală făcută tot din marnă arsă.

Faza *Poiana IV*, dintr-o vreme când această localitate se află în sfera dominației romane, e reprezentată printr'un inventariu foarte bogat. Ceramica de factură superioară e într-o proporție covârșitoare față de elementele tradiționale, constând din vase primitive poroase. Pe lângă abundența de vase cenușii lucrate la roată, foarte numeroase sunt cioburile romane de import, dela amfore până la patere și la ceștile fine de terra sigillata. S'au găsit și mai multe fragmente de vase romane smălțuite. Obiectele mărunte, de metal, de sticlă, de lut ars, foarte multe, repetă în cea mai mare parte tipurile cunoscute. Însă avem și o excepție foarte prețioasă: e vorba de un inel de aur cu camee de sardonix, care a fost găsit în acest strat, la nivelul de 90 cm. Cameea are sculptată, în trei straturi de culori diferite (alb și brun deschis pe fond brun închis), o bigă trasă de un armăsar alb și de unul roib și condusă de zeita Atena. Arta sculpturii, de o fineță grecească, poartă trăsăturile epocii imperiale romane, circa sec. II.

Studiul stratigrafiei, pe lângă stabilirea succesiunii cronologice a straturilor, implică și precizarea resturilor de locuințe. În această privință trebuie să mărturisim că săpăturile nu ne-au furnizat nici acum lămuriri mai complete decât acelea ce pot să rezulte din poziția vetrelor, a aglomerărilor de cioburi ori a podelelor de lut. În general în așezările de caracter rustic, unde nu se întrebuințau piatra ori cărămida, problema locuințelor e una din cele mai grele, dar la *Poiana* mai mult decât oriunde. Mai întâi, în această stațiune problema nici nu poate fi urmărită cu toate șansele de siguranță decât în stratul dela suprafață, coresponzând fazei a *IV-a*, singurul intact. Straturile inferioare sunt străpunse și răvășite de o mare mulțime de gropi, care dau stratigrafiei dela *Poiana* un aspect extrem de complicat. Apoi, chiar în stratul intact dela suprafață, urmele de chirpici arși, resturile cele mai caracteristice ale locuințelor, sunt foarte rare, fapt pentru explicarea căruia îmi mențin o ipoteză mai veche, anume că la *Poiana* casele erau construite mai mult din bărne de lemn, fără lipitură de lut. Se înțelege că asemenea locuințe, fie arse, fie putrezite, nu pot lăsa urme indetastabile. O altă dificultate în urmărirea problemelor locuințelor la *Poiana* e de ordin tehnic. Pentru a urmări răspândirea locuințelor e nevoie de săpături pe suprafețe întinse. Însă la *Poiana*, din cauza grosimii și complexității straturilor de cultură, toate eforturile trebuie să se cheltuiască pentru săpături în adâncime. Soluția ar fi amplificarea mijloacelor de lucru: bani, unelte, personal, timp, așa ca într-o campanie de 4—5 luni fără întrerupere, cu un personal științific numeros, cu lucrători mulți, cu vagonete pentru evacuarea țărânilor, să se poată realiza o explorare cât mai întinsă în suprafață și completă în adâncime, ceace prevede planul pe anul 1950.

O altă problemă pe care o prezintă stratigrafia *Poienii* e aceea a gropilor amintite, foarte dese, ca în toate stațiunile de epocă Latène dela noi. S'a căutat a se da acestor gropi explicații diferite: depozite de grâne, de gunoale, morminte, etc. Forma lor e circulară, în cele mai multe cazuri conică, de clopot, cu fundul plat și larg, ceea ce presupune o construcție îngrijită. La această constatare adăugăm o altă: toate sunt pline cu resturi de vetre, cenușă, chirpici arși, cioburi de vase ori vase întregi, vase de bucătărie. Concluzia spre care inclin este că aveau un scop ritual, religios, în legătură fie cu sacrificiile la zile mari, fie cu cultul focului al vetrei, atât de comun în antichitate la toate popoarele. Observațiile din anul acesta dela *Poiana* par a confirma acest lucru.

În săpăturile noastre am dat și peste câteva schelete umane. Din epoca bronzului n'am găsit decât puține resturi de oseminte, răvășite de gropile straturilor

superioare. Scheletele întregi sunt din epocile Latène. Unul este întins cu capul la vest, cu fața în sus, mâinile întinse pe lângă șolduri. Altul, înhumat într-o groapă circulară, era închircit în chip dezordonat spre a încăpea în groapă. Un schelet de copil era fără cap, acesta fiind dispărut în urma săpării unei gropi ulterioare. Într'un loc am găsit o mandibulă umană izolată, într'alt loc un craniu răsleț, probabil un trofeu de război.

Stațiunea Cetățuia n'a servit de necropolă decât în epoca bronzului, când așezarea propriu zisă, de limite mai restrânse, trebuie să fi fost mai spre Vest, în partea care de atunci încoace a dispărut prin efectul eroziunilor. În săpăturile noastre mai vechi am găsit mai multe morminte intacte din acea epocă.

În epocile ulterioare, pe Cetățuie n'au fost decât așezări. Scheletele întâlnite nu pot reprezenta decât excepții: morminte lângă locuințe.

Săpăturile din acest an m'au întărit în convingerea că stațiunea dela Poiana a reprezentat în vechime unul din centrele economice cele mai importante din Dacia. Identitatea sa cu *Piroboridava* lui Ptolemeu nu mai poate fi pusă la îndoială. Această identitate, postulată de preciziunile textului geografului antic și de mențiunile dintr'un papir roman, e singura pe care o sprijină constatările noastre arheologice. Locuitorii Piroboridavei au fost Traci, resp. Geți, în toate vremurile. Perfecta analogie a materialului găsit de noi cu acela al tuturor stațiunilor contemporane din restul Daciei, precum și incontestabilele elemente de continuitate pe care le-am putut observa dela strat la strat, din epoca bronzului până în vremea romană, dovedesc acest lucru. Fiind un centru comercial la o răscruce de drumuri mari, un fel de târg internațional, Cetățuia dela Poiana a fost foarte accesibilă influențelor grecești și romane, precum se vede din importanta proporție de elemente de caracter meridional superior găsite în diversele sale straturi. În fazele III și IV, aceste elemente devin chiar de o abundență covârșitoare. Avem indicii că existau aici chiar meșteri greco-romani cari fabricau pe loc obiecte de factură aleasă pentru a le vinde localnicilor.

În epoca imperială romană Poiana prezintă toate aspectele unui centru comercial deadreptul greco-roman. Dealtfel papirul menționat mai sus dovedește și existența unei paze militare romane la Piroboridava, foarte firească într'un punct de o atât de mare importanță strategică, pe drumul cel mai umblat dintre provincia Dacia și Scythia Minor, dar și cel mai amenințat. Totuși dominația romană nu s'a manifestat aici mai mult decât printr'o acțiune de supraveghiere. Locuitorii geți și-au păstrat mai departe formele vieții lor rustice, tradiționale. Deaceia se observă un contrast atât de puternic între rafinamentul inventariului mobil găsit în săpăturile noastre și structura primitivă a locuințelor, fără nicio urmă de piatră ori de cărămidă. Viața Piroboridavei încetează la începutul sec. III, odată cu ivirea primelor invazii gotice la Dunărea de jos. Fapt e că nici în săpăturile de acum n'am găsit vreun element care să poată fi sigur datat din acest secol. Toate sunt mai vechi.

Paralel cu săpăturile dela Poiana, colectivul nostru a făcut cercetări și în alte locuri din regiune. Lângă satul Diaconi, la cca 3 km. NE de Cetățuia dela Poiana, pe locul numit „Livadă”, s'a constatat o stațiune întinsă contemporană cu ultimele trei straturi dela Poiana. Ceva mai departe a fost explorat Valul antic din Moldova de jos numit „troian”. A fost tăiat deacurmezișul printr'un șanț lung la un punct din pădurea Prisaca, la 14 km. SE de Poiana și la 10 km. N de Tecuci. S'a limpezit definitiv problema șanțului acestui val, șanț care așa cum arată și indiciile dela suprafața terenului a fost construit spre Sud. O excursie făcută în nordul Județului Tecuci ne-a dat prilejul să vizităm o stațiune neolitică de tip Cucuteni A și AB la Slobozia de jos, în comuna Stănișești, pe „Dealul Pietrelor”, într'o regiune cu dealuri înalte și păduroase.

Activitatea colectivului dela Poiana a fost mulțumitoare. Colaboratorii și-au dat osteneala, cu multă bunăvoință și conștiințozitate, ca să contribuie la bunul mers al lucrărilor. În rapoartele mele săptămânale am făcut mențiuni despre meritele prin care s'au evidențiat unii dintre ei.

Am avut de luptat și cu greutate. Cea mai supărătoare a fost vremea nefavorabilă. În tot cursul lunii Iunie și într'o bună parte din Iulie au fost numai

ploi reci și abundente. Adesea am fost siliți din această pricină să întrerupem lucrul.

Altă greutate a fost aceea a întocmirii actelor justificative. Nefiind dela început informați asupra exigențelor organelor contabilești, am fost siliți să întocmim aceste acte la fața locului, după cum am crezut de cuviință, și unele ne-au fost restituite pentru lipsa unor detalii formale care nu ni se puseseră în vedere în prealabil.

Imi permit a propune, pentru preîntâmpinarea pe viitor a dificultăților de această natură, ca să se intervină pentru a se obține din partea Ministerului de Finanțe precizii clare cu privire la fiscalizarea lucrătorilor de pe șantierele arheologice. De altă parte va fi foarte util ca responsabilii șantierei să fie puși din capul locului în posesia tuturor informațiilor privitoare la formele ce se cer pentru întocmirea actelor justificative.

O altă dificultate, specială, pe care o întâlnim la Poiana constă în aviditatea localnicilor, mai ales a copiilor, pentru antichitățile comercializabile. Nu se mulțumesc numai să cerceteze râpile pline cu obiecte căzute din straturile distruse prin eroziune, dar scotocesc și în săpăturile noastre, în timpul repausurilor, producând stricăciuni. Asemenea pagube se produc uneori chiar cu complicitatea oamenilor puși de pază. Va fi nevoie pe viitor ca să construim pe șantier o cabană confortabilă, în care să se găsească în permanență un membru al colectivului, iar suprafețele aflate în explorare să fie împrejmuite.

I. Casan, C. Cihodaru, S. Constantinescu, G. Florescu, M. Grigorașu, P. Radu, R. Vulpe.

Responsabil
R. VULPE